

УДК: 338.432

*О. І. Котикова,
д. е. н., професор, завідувача кафедрою економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв
М. М. Бабич,
к. е. н., доцент, докторант кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв
В. О. Наконечна,
магістрант, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв*

МОНІТОРИНГ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СКЛАДОВА ПРОГРАМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

*О. І. Kotykoval,
doctor of economics, professor, head of the department of business economics,
Mykolayiv natsional agrarian university, Mykolaiv
M. M. Babych,
PhD, assistant professor, the doctoral student of department of business of economy,
Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv
V. O. Nakonechna,
Master, Mykolayiv State Agrarian University, Mykolaiv*

MONITORING OF COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A COMPONENT OF PROGRAMMING OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

В статті проведено оцінку конкурентоспроможності сільськогосподарської діяльності Веселинівського району Миколаївської області в контексті визначення місця району у загальних показниках ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств регіону. Проаналізовано динаміку (за 2010-2016 роки) та встановлено тенденції зміни рівня конкурентоспроможності за показниками забезпеченості сільськогосподарських підприємств: сільськогосподарськими угіддями, енергетичними потужностями, устаткуванням та агрегатами для доїння корів, умовним поголів'ям худоби та птиці та трудовими ресурсами. В результаті дослідження визначено рейтинг Веселинівського району за основними показниками ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, що дозволяє встановити рівень конкурентоспроможності району при формуванні програми розвитку сільського господарства та обґрунтуванні програмних показників сталого розвитку регіону.

The article assesses the competitiveness of the agricultural activity of Veselinovsky district of Mykolaiv region in the context of determining the location of the district in the general indicators of resource availability of agricultural enterprises in the region. The dynamics (for 2010-2016) and trends in the level of competitiveness on indicators of the provision of agricultural enterprises:

agricultural lands, power facilities, equipment and units for milking cows, conditional livestock and poultry and labor resources are determined. As a result of the study, the rating of Veselinivskiy district was determined by the main indicators of resource availability of agricultural enterprises in the Mykolaiv region, which allows determining the level of competitiveness of the region when forming an agricultural development program and justifying the programmatic indicators of sustainable development of the region.

Ключові слова: конкурентоспроможність, моніторинг, рейтинг, ресурсозабезпеченість, індексний метод.

Key words: competitiveness, monitoring, rating, resource availability, index method.

Постановка проблеми. Прогнозні та програмні документи економічного і соціального розвитку регіону розробляються на основі комплексного аналізу демографічної ситуації, стану використання природного, виробничого, науково-технічного та трудового потенціалу, конкурентоспроможності вітчизняної економіки, оцінки досягнутого рівня розвитку економіки і соціальної сфери та з урахуванням впливу зовнішніх політичних, економічних та інших чинників і очікуваних тенденцій зміни впливу цих факторів у перспективі [1].

Розвиток галузі в ринкових умовах вимагає нових підходів до оцінки результативності його діяльності і саме моніторинг рівня конкурентоспроможності дає відповіді на ці питання [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств присвячено праці таких науковців, як: В. Г. Андрійчука, Н. Є. Голомші, М. Й. Маліка, П. Р. Пуцентейла, П. Т. Саблука, Б. К. Супіханова, В. М. Трегобчука та ін. Разом з тим, моніторингу рівня конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва в контексті ресурсозабезпеченості, як інформаційної складової програмування сталого розвитку регіону, приділяється недостатньо уваги.

Постановка завдання. Визначення рейтингу Веселинівського району за основними показниками ресурсозабезпеченості діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, що дозволяє встановити рівень конкурентоспроможності району при формуванні програми сталого розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. До основних факторів ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств відносяться наступні: кількість та якість земельних ресурсів; рівень технічного забезпечення виробництва, сировиною та матеріалами; склад та рівень використання трудових ресурсів. Проведемо оцінку рівня конкурентоспроможності регіону за даними факторами за допомогою індексного та рейтингового методів.

За даними таблиці 1 площа сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств Вознесенського району складає 6,1 % від загальної площі сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

Таблиця 1.

Площа сільськогосподарських угідь у володінні та користуванні сільськогосподарських підприємств Веселинівського району, тис. га

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	1057,4	1044,3	1022,2	984,4	982,5	993,2	840,0
у % до 2010р.	100,0	98,8	96,7	93,1	92,9	93,9	79,4
Веселинівський район	58,6	59,7	59,7	56,1	53,0	52,0	51,0
у % до 2010р.	100,0	101,9	101,9	95,7	90,4	88,7	87,0
Веселинівський район по відношенню до Миколаївської області, %	5,5	5,7	5,8	5,7	5,4	5,2	6,1

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості сільськогосподарськими угіддями серед 19 районів Миколаївської області Веселинівський район посідає 3-є місце, що свідчить про високий рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 2).

Таблиця 2.

Рейтинг Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств сільськогосподарськими угіддями у 2016р.

Показник	Тис. га	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	48,1	6,65	4

Баштанський	33,0	4,56	13
Березанський	41,6	5,75	8
Березнегуватський	41,8	5,78	7
Братський	35,3	4,88	11
Веселинівський	51,0	7,05	3
Вітовський	33,8	4,67	12
Вознесенський	56,0	7,74	2
Врадіївський	15,1	2,09	19
Доманівський	29,0	4,01	15
Єланецький	25,9	3,58	17
Казанківський	27,3	3,77	16
Кривоозерський	38,7	5,35	9
Миколаївський	45,4	6,27	5
Новобузький	29,2	4,04	14
Новоодеський	36,6	5,06	10
Очаківський	25,0	3,45	18
Первомайський	67,6	9,34	1
Снігурівський	43,2	5,97	6

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У динаміці за досліджувані роки позиція Веселинівського району змінилась вбік зростання рейтингу на 6 позицій порівняно з 2000 роком (рис. 1).

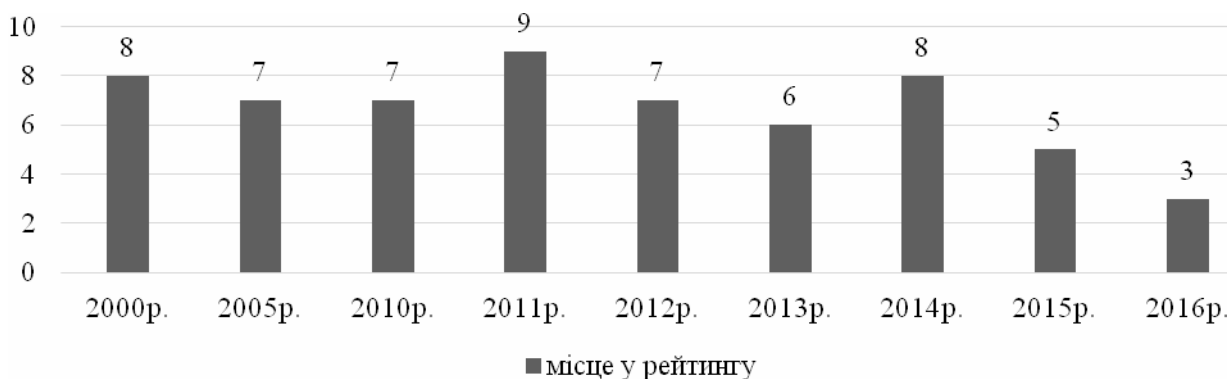


Рисунок 1. Динаміка рейтингу Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарськими угіддями

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За даними таблиці 3 енергетичні потужності в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району складають 4,7 % від загальної кількості енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 3.

Наявність енергетичних потужностей в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району, тис. кВт

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	1328,8	1306,2	1421,6	1406,7	1462,1	1468,1	1479,2
у % до 2010р.	100,0	98,3	107,0	105,9	110,0	110,5	111,3
Веселинівський район	61,6	66,2	66,4	71,1	68,6	67,5	69,2
у % до 2010р.	100,0	107,5	107,8	115,4	111,4	109,6	112,3
Веселинівський район по відношенню до Миколаївської області, %	4,6	5,1	4,7	5,1	4,7	4,6	4,7

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості енергетичними потужностями серед 19 районів Миколаївської області Веселинівський район посідає 8-е місце, що свідчить про його середній рівень конкурентоспроможності за даним показником (табл. 4).

Таблиця 4.
Рейтинг Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств енергетичними потужностями у 2016 р.

Показник	Тис. кВт	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	94,2	7,52	2
Баштанський	63,5	5,07	9
Березанський	48,7	3,89	16
Березнегуватський	87,2	6,96	3
Братський	78,1	6,24	4
Веселинівський	67,5	5,39	8
Вітовський	74,8	5,97	5
Вознесенський	62,8	5,01	10
Врадіївський	15,6	1,25	18
Доманівський	53,3	4,26	15
Єланецький	60,5	4,83	11
Казанківський	67,7	5,41	7
Кривоозерський	73,3	5,85	6
Миколаївський	55,9	4,46	13
Новобузький	87,2	6,96	3
Новоодеський	56,8	4,54	12
Очаківський	37,5	2,99	17
Первомайський	114,3	9,13	1
Снігурівський	53,5	4,27	14

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

У динаміці за досліджувані роки позиція Веселинівського району значно погіршилась (рис. 2), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу серед районів Миколаївської області за показником забезпеченості енергетичними потужностями.

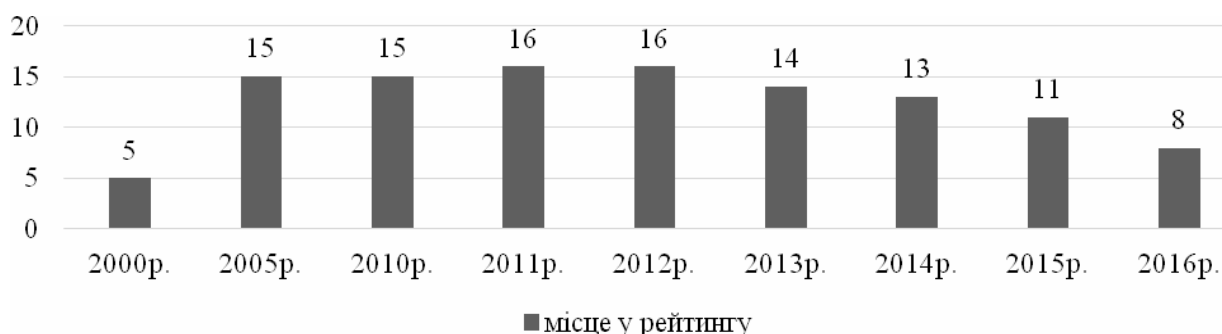


Рисунок 2. Динаміка рейтингу Веселинівського району за показником забезпеченості енергетичними потужностями

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Для галузі тваринництва важливим є показник забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками та агрегатами для доїння корів.

За даними таблиці 5 установки та агрегати для доїння корів у сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району взагалі відсутні.

Таблиця 5.
Наявність установок та агрегатів для доїння корів у сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району, шт.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	160	167	148	142	178	175	175
у % до 2000р.	100,0	104,4	92,5	88,8	111,3	109,4	109,4
Веселинівський район	-	-	-	-	-	-	-
у % до 2000р.	-	-	-	-	-	-	-
Веселинівський район по відношенню до Миколаївської області, %	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками та агрегатами для доїння корів Веселинівський район разом з Березанським, Вознесенським, Врадіївським, Казанківським та Кривоозерським районами посідає останнє місце, що свідчить про його дуже низький рівень конкурентоспроможності за даним показником (табл. 6).

Таблиця 6.
Рейтинг Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств установками та агрегатами для доїння корів у 2016 р.

Показник	Одиниць	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	9	8,26	4
Баштанський	4	3,67	8
Березанський	-	-	-
Березнегуватський	3	2,75	9
Братський	9	8,26	4
Веселинівський	-	-	-
Вітовський	6	5,50	6
Вознесенський	-	-	-
Врадіївський	-	-	-
Доманівський	13	11,93	3
Сланецький	1	0,92	10
Казанківський	-	-	-
Кривоозерський	-	-	-
Миколаївський	20	18,35	2
Новобузький	22	20,18	1
Новоодеський	1	0,92	10
Очаківський	9	8,26	4
Первомайський	5	4,59	7
Снігурівський	7	6,42	5

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Основним засобом виробництва у тваринництві, крім землі, є поголів'я худоби і птиці. Хоча з точки зору екологічності ведення господарювання збільшення кількості поголів'я худоби і птиці має негативні наслідки, однак скорочення поголів'я до «нуля» так само має негативні наслідки для екологічності землекористування через відсутність органічних добрив. Визначимо рівень конкурентоспроможності регіону за даним показником.

Крім того, наявність поголів'я худоби та птиці є основою для нарощування обсягів виробництва тваринницької продукції. Актуальність проблеми підвищення ефективності виробництва продукції молочного скотарства обумовлюється кількома чинниками: об'єктивними потребами людей в споживанні молочних продуктів, забезпеченням харчової і легкої промисловості сировиною, важливістю розвитку галузі для сільськогосподарських підприємств як стабільного джерела надходження коштів та розширеного відтворення галузі, створенням експортного потенціалу у даному підкомплексі АПК [3].

За даними таблиці 7 умовне поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району складає 0,2 % від загальної кількості поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 7.
Наявність умовного поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району, гол.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	62752,2	60258,0	56147,1	54500,0	50856,0	64430,6	58738,4
у % до 2010р.	100,0	96,0	89,5	86,8	81,0	102,7	93,6
Веселинівський район	3589,4	2444,4	2127,6	2387,7	1883,4	164,9	113,4
у % до 2010р.	175,0	119,2	103,7	116,4	91,8	8,0	5,5
Веселинівський район по відношенню до Миколаївської області, %	5,7	4,1	3,8	4,4	3,7	0,3	0,2

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості поголів'я худоби та птиці серед 19 районів Миколаївської області Веселинівський район посідає 19-е місце, що свідчить про низький рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 8).

Таблиця 8.
Рейтинг Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств умовним поголів'ям худоби у 2016 р.

Показник	Умовних голів	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	11566,4	23,81	1
Баштанський	7264,1	14,95	2
Березанський	741,9	1,53	15
Березнегуватський	1060,1	2,18	12
Братський	2245,7	4,62	9
Веселинівський	105,6	0,22	19
Вітовський	1978,6	4,07	10
Вознесенський	1025,1	2,11	13
Врадіївський	237,5	0,49	17
Доманівський	2310,7	4,76	8
Єланецький	914,4	1,88	14
Казанківський	176,8	0,36	18
Кривоозерський	1815,5	3,74	11
Миколаївський	2912,0	5,99	6
Новобузький	2931,6	6,04	5
Новоодеський	3433,9	7,07	4
Очаківський	2788,1	5,74	7
Первомайський	4529,8	9,33	3
Снігурівський	538,0	1,11	16

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Значно, від інших, відрізняються дані по Арбузинському та Баштанському районах: значення їх коефіцієнтів складає відповідно 23,8 та 14,9; в той час, як по Веселинівському, Владіївському та Казанківському районах значення коефіцієнтів склало відповідно 0,22, 0,49 та 0,36.

У динаміці за досліджувані роки позиція Веселинівського району значно погіршилась (рис. 4), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу серед районів Миколаївської області за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств поголів'ям ВРХ.

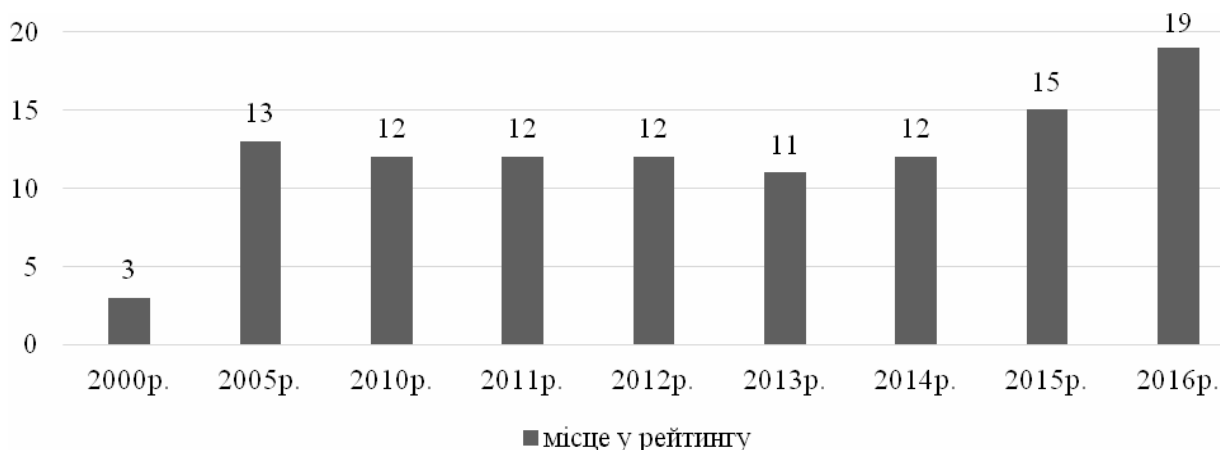


Рисунок 4. Динаміка рейтингу Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств умовним поголів'ям худоби

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За даними таблиці 9 кількість трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району складає 3,5 % від загальної кількості поголів'я худоби та птиці в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області.

Таблиця 9.
Наявність трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Веселинівського району, чол.

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.
Миколаївська область	19706	19336	17796	16734	16720	16314	16293
у % до 2010р.	100,0	98,1	90,3	84,9	84,8	82,8	82,7
Веселинівський район	575	640	620	652	575	529	568

у % до 2010р.	100,0	111,3	107,8	113,4	100,0	92,0	98,8
Веселинівський район по відношенню до Миколаївської області, %	2,9	3,3	3,5	3,9	3,4	3,2	3,5

Джерело: складено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

За рейтингом забезпеченості трудовими ресурсами серед 19 районів Миколаївської області Веселинівський район посідає 13-е місце, що свідчить про середній рівень конкурентоспроможності району за даним показником (табл. 10).

Таблиця 10.
Рейтинг Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств трудовими ресурсами у 2016 р.

Показник	Чоловік	Індекс, %	Рейтинг
Арбузинський	1150	8,68	3
Баштанський	821	6,19	5
Березанський	683	5,15	9
Березнегуватський	577	4,35	12
Братський	860	6,49	4
Веселинівський	568	4,29	13
Вітовський	1243	9,38	2
Вознесенський	410	3,09	17
Врадіївський	134	1,01	19
Доманівський	433	3,27	16
Сланецький	391	2,95	18
Казанківський	486	3,67	15
Кривоозерський	688	5,19	8
Миколаївський	788	5,94	6
Новобузький	665	5,02	10
Новоодеський	602	4,54	11
Очаківський	725	5,47	7
Первомайський	1490	11,24	1
Снігурівський	541	4,08	14

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Значно, від інших, відрізняються дані по Первомайському району: значення коефіцієнту складає 11,2; в той час, як по Владіївському району значення коефіцієнту склало 1,01.

У динаміці за досліджувані роки позиція Веселинівського району значно погіршилась (рис. 5), що свідчить про нестабільну позицію району у рейтингу.

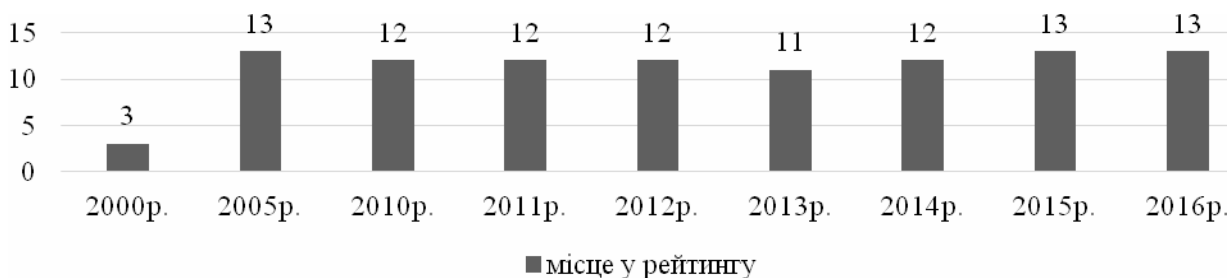


Рисунок 5. Динаміка рейтингу Веселинівського району за показником забезпеченості сільськогосподарських підприємств трудовими ресурсами

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Отже, звівши усі розраховані дані, можемо зробити наступний висновок: за рівнем конкурентоспроможності сільськогосподарські підприємства Веселинівського району порівняно з сільськогосподарськими підприємствами інших районів Миколаївської області за показниками забезпеченості ресурсами посідають 15-е місце, що відповідає низькому рівню конкурентоспроможності (табл. 11, рис. 6).

Таблиця 11.

Рівень конкурентоспроможності сільського господарства сільськогосподарських підприємств Веселинівського району серед районів Миколаївської області за показниками забезпеченості ресурсами

Показник	Індекс індикатору по відношенню до найвищого рівня у 2016р. за рівнем забезпеченості:					Загальна сума індексів	Рейтингова позиція
	площею сільгоспугідь	енергетичними потужностями	устигнуттям та агрегатами для доїння корів	умовним поголів'ям худоби та птиці	трудохими ресурсами		
Арбузинський	6,65	7,52	8,26	23,81	8,68	54,92	1
Баштанський	4,56	5,07	3,67	14,95	6,19	34,44	5
Березанський	5,75	3,89	-	1,53	5,15	16,32	16
Березнегуватський	5,78	6,96	2,75	2,18	4,35	22,02	11
Братський	4,88	6,24	8,26	4,62	6,49	30,49	6
Веселинівський	7,05	5,39	-	0,22	4,29	16,95	15
Вознесенський	4,67	5,97	5,5	4,07	9,38	29,59	7
Врадіївський	7,74	5,01	-	2,11	3,09	17,95	14
Доманівський	2,09	1,25	-	0,49	1,01	4,84	19
Сланецький	4,01	4,26	11,93	4,76	3,27	28,23	8
Жовтневий	3,58	4,83	0,92	1,88	2,95	14,16	17
Казанківський	3,77	5,41	-	0,36	3,67	13,21	18
Кривоозерський	5,35	5,85	-	3,74	5,19	20,13	13
Миколаївський	6,27	4,46	18,35	5,99	5,94	41,01	4
Новобузький	4,04	6,96	20,18	6,04	5,02	42,24	3
Новоодеський	5,06	4,54	0,92	7,07	4,54	22,13	10
Очаківський	3,45	2,99	8,26	5,74	5,47	25,91	9
Первомайський	9,34	9,13	4,59	9,33	11,24	43,63	2
Снігурівський	5,97	4,27	6,42	1,11	4,08	21,85	12

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

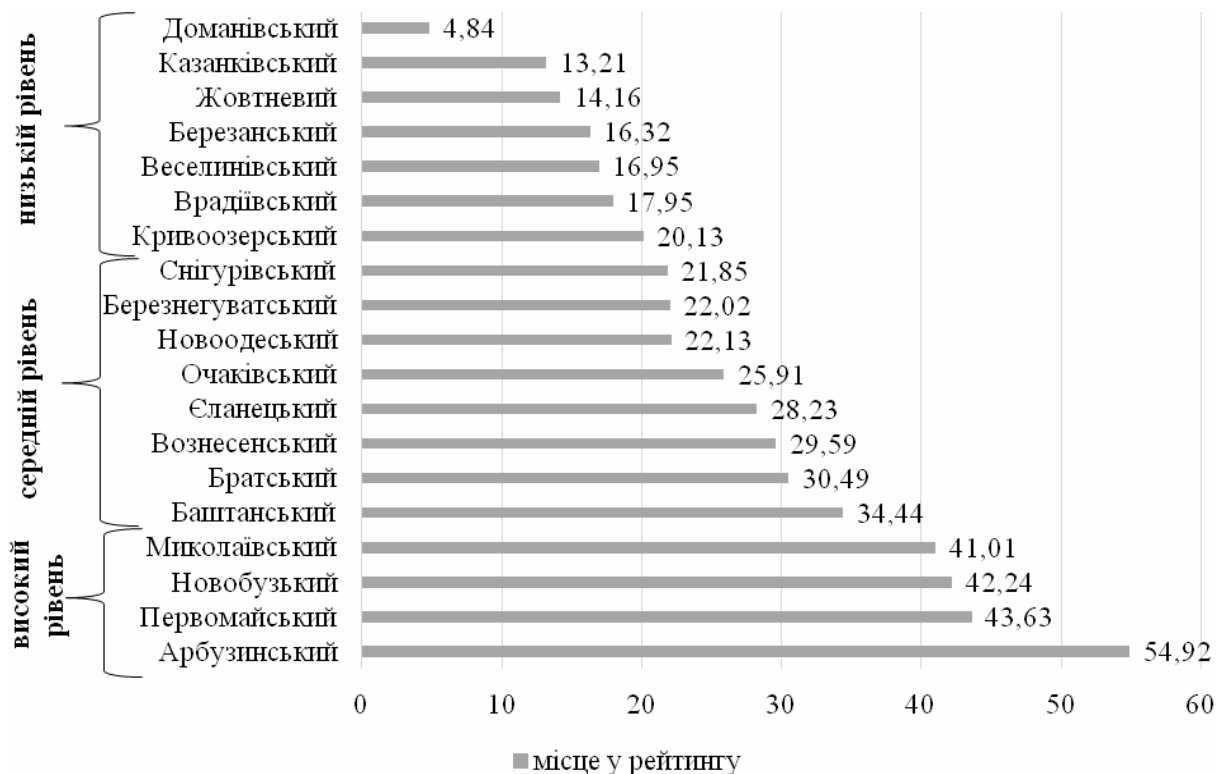


Рисунок 8. Рівень конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств Веселинівського

району за показниками забезпеченості ресурсами

Джерело: визначено за даними Головного управління статистики у Миколаївській області

Висновок. Отримані дані свідчать, що Веселинівський район входить до групи з середнім рівнем конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств за рівнем забезпеченості ресурсами. Значення коефіцієнту рівня забезпеченості ресурсами сільськогосподарських підприємств Веселинівського району на 37,97 менше від найвищого показника та на 12,11 більше від найменшого. Отримані дані дозволяють зробити висновок про необхідність оптимізації ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств району за показниками забезпеченості сільськогосподарських підприємств устаткуванням та агрегатами для доїння корів, умовним поголів'ям худоби і птиці та трудовими ресурсами.

Література.

1. Тимошенко І. О. SWOT-аналіз як фактор стратегічного програмування сталого розвитку на регіональному рівні / І. О. Тимошенко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка. — 2011. — Вип. 17. — С. 144-151.
2. Котикова О. І. Моніторинг конкурентоспроможності сільського господарства регіону – необхідна складова євроінтеграційних процесів / О. І. Котикова, К. Г. Дідур, Р.В. Душук // Агросвіт. — 2017. — №17. — С. 8—14.
3. Котикова О. І. Забезпечення підвищення конкурентоспроможності продукції молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах в умовах євроінтеграції / О. І. Котикова, О. В. Аржанова, Т. І. Євстрат'єва // Молодий вчений. — 2016. — №7 (34). — С. 63—67.

References.

1. Tymoshenko, I. O. (2011), "SWOT-analysis as a factor of strategic programming of sustainable development at the regional level", *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Ser. : *Ekonomika*, vol. 17, pp. 144-151.
2. Kotyko, O. I., Didur, K. H., Dushuk, R. V. (2017), "Monitoring of competitiveness of agriculture of the region – necessary component of Euro-integration processes", *Agrosvit*, vol. 17, pp. 8-14.
3. Kotyko, O. I., Arzhanova, O. V., Yevstrat'ieva, T. I. (2016), "Ensuring the competitiveness of dairy cattle breeding products in agricultural enterprises in the context of European integration", *Molodyj vchenyj*, vol. 7 (34), pp. 63-67.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2018 р.